

De boedelinventaris van het sterfhuis van wijlen Jacob Lous, stads mr metselaar, steenhouwer, bouwmeester, kaarttekenaar te Harlingen , 6 november-16 november 1617

Door Jeanine Otten, 5 juli 2020

Inleiding

In 2018, zo'n 400 jaar na zijn overlijden, speelden de Harlinger stads meester metselaar, steenhouwer, bouwmeester en kaarttekenaar Jacob Lous en zijn plattegrond van Harlingen de hoofdrol in de muzikale theatervoorstelling 'Op de terp Almenum' over Harlingen in de Gouden Eeuw.¹ De theatervoorstelling was een ontdekkingstocht door de ogen van Jacob Lous naar de rijkdom en trots van het Harlingen van toen én nu.

Acteur Jack Vecht in zijn rol van Jacob Lous in 'Op de terp Almenum', foto: Ida Meertens, Friesch Dagblad 4 oktober 2018.

Jacob Lous is bekend om zijn prachtig uitgevoerde grote plattegrond van Harlingen uit 1614², de fraaie grafzerken die hij beeldhouwde voor graven in de Grote Kerk te Harlingen, in de Sint

---

¹ Acteur Jack Vecht speelde Jacob Lous in de muzikale theatervoorstelling 'Op de terp Almenum', over Harlingen in de Gouden Eeuw. Meer dan honderd vrijwilligers uit Harlingen werkten van mei tot oktober 2018 mee aan de voorstelling. Deze werd gemaakt in de serie Under de Toer in het kader van Leeuwarden Culturele Hoofdstad, regie van Titia Bouwmeester uit Haarlem, script van de Friese toneelschrijver Bouke Oldenhof en Titia Bouwmeester. De figuren en verhalen waren gebaseerd op bestaande personen in Harlingen in de zeventiende eeuw, voorkomend in de Harlinger archieven. De gedetailleerde plattegrond die Jacob Lous in opdracht van het stadsbestuur Harlingen maakte, was het decor waartegen het muziektheater zich afspeelde. De locatie was de Grote Kerk in Harlingen, speeldata 4, 5, en 6 oktober 2018.

² Naast het exemplaar in Gemeentemuseum het Hannemahuis is een afdruk van de kaart in de collectie van Tresoar. Deze is in hoge resolutie gescand en te raadplegen op: <http://images.tresoar.nl/website/10567.jpg>. Deze kaart is bewaard door een proces dat in 1736 voor het Hof van Friesland werd gevoerd tussen Gerloff

Laurentiuskerk in Kimsward (1614), in Terkaple (1610)³, in Minnertsga (1607), in de Johanneskerk in Wier⁴ en tot slot in de Martinikerk in Easterein (1597)⁵.

Een zilveren kroes vanwege de bouw van het stadhuis te Dokkum 1607

Daarnaast ontwierp en bouwde hij het stadhuis in Dokkum (1607). Als bouwmeester werd hij in 1607 gevraagd door het stadsbestuur van Dokkum om het nieuwe 'Raedhuys' te bouwen. Dat is later nog diverse malen verbouwd en aangepast, maar het stenen beeld van Vrouwe Justitia met weegschaal en zwaard van de hand van Jacob Lous boven de monumentale voordeur is nog altijd aanwezig. Naast de beloning die hij voor het Dokkumer stadhuis kreeg (waaruit hij ook alle kosten moest betalen), ontving zijn vrouw Trijntje Cornelisdochter als verering van het Dokkumer stadsbestuur een zilveren kroes van 21 lood zwaar, de bodem gemaakt van een medaille die met het stadsstempel geslagen werd, en nog een oude rosenobel.⁶ In de boedelinventaris die na zijn overlijden in november 1617 werd opgesteld, omdat zijn weduwe hertrouwde met Feyke Joostes, wordt een

---

Ymes en de Magistraat van Harlingen over het slatten van de grachten. De kaart moest daarbij als bewijsstuk dienen. Nu wordt hij bewaard in de kaartencollectie van Tresoar. Bekijk de volledige afbeelding op en vergeet vooral niet in te zoomen op de prachtige details!

³ In de Protestantse kerk in Terkaple, gebouwd 1854 op de plaats van een in 1854 afgebroken kapel van het naastgelegen huis van de adellijke familie Van Oenema, zijn twee grote grafstenen, voor de adellijke families Van Oenema en Van Roorda. De grootste steen door Jacob Lous in 1610 gebeeldhouwd is voor de rooms-katholiek gebleven Douwe van Roorda en zijn vrouw Elisabeth de Borghreef. De naam van Jacob Lous staat in de bovenste rand van de steen. Het is een zogenoemde portretzerk, met een afbeelding van een man en een vrouw. Het grafschrift luidt: *"Hier leit begraven den Eedelen Eerentphesten Jonker Douwe van Roerda, sterf den 23 marty 1601 ende d'Eedele Eerenrike Joffrou Elysabeth de Borghreef, syn wyf, sterf den 6 april 1615, maer leit tot Mechelen in de Klarissenkerk begraven"*, verder staat nog in de rand van deze grootste steen (maar niet te zien, want onder de houten vloer verborgen): *"Den Eedelen Eerentphesten Jr. Oene van Albarda leit hier begraven met 5 van zijne Kinderen. 15 november 1658"*. Na de dood van Douwe van Roorda in 1601 verhuisde Elisabeth de Borghreef naar Mechelen waar zij in 1615 overleed. Op haar grafsteen in een kerk in Mechelen staat te lezen: *"hier leet begraven vrouwe Elisabeth de Borgherfelt weduwe wijlen heer Dominicus de Roorda ghecomen synde uijt Vrieslant dor liefde van de catolijcke ende roomsche religie, goet, vrienden, en aldaer verlaten hebbende, is alhier binnen Mechelen gestorven den 6en April 1615"*.

In 2016 werd bij herstelwerkzaamheden aan de fundering een grafzerk uit 1485 blootgelegd voor de Friese edelman Tjepke van Oenema.

⁴ In het gangpad in de Johanneskerk in Wier ligt een grafsteen die de graven dekt van Schelte Lauta, zijn dochter Jel en haar man Goslick van Hiddema en diens tweede vrouw Siouck van Jelgerhuis.

⁵ Martinikerk te Easterein, rijk gebeeldhouwde hardstenen grafzerk met vervaardigers initialen IL (Jacob Lous) 1597, van Gerlof Ulbertz Rispens, overl 26 mei 1587; "Anna Ryngie" (= Anna Dijes van Rinia) zijn echtgenote, overl 29 aug. 1587; Johannes Gerlofs Rispens, overl 29 jan 1632; Trijntje Jelles Bonnama huisvrouw van Johannes Gerlofs Rispens, overl 15 juni 1634. Een andere rijk gebeeldhouwde hardstenen grafzerk in deze kerk, van Douwe Jellesz Bonnama, overl 24 febr 1596 en zijn echtgenote Ymck Gerlofs van Rispens, overl 29 dec 1620, dochter van Gerlof Ulbertz Rispens en Anna Dyes van Rinia, maar heeft initialen EP of ER.

⁶ Gemeentearchief Dokkum, inv.no. 1, Resolutie en contract betreffende de raadhuysbouw te Dokkum, 3 sept 1607, fol 114-117, zie Vrije Fries, 1964, p. 25: "Resolutie en contract betreffende de raadhuysbouw te Dokkum, 1607, Donderdach den 3en Septembris anno 1607. D'Raad ende gesworen gemeente gehoort het rappoort vande Burgemeesteren Beencke Gabbes zoon ende Frans Frans zoon sampt Gabbe Jans zoon ende Sijtse Fockes zoon gemeensluiden bij welcke sij volgens hunne commissie op besach van den Raad ende gesworen gemeente met Jacob Lous meyster metselaar van Harlinghen accordeert hadden neffens de opbouwinghe van het nieu Raadhuys ende den toorn van dien aenden Sijll volgens den patroon daarvan verthoont ende het mondlinck bespreck waervoor sij den voorn. Jacob Lous beloofte hadden te betalen vijff dusent negen hondert vijftich Carolus guldens ende daer en boven syn huisvrouwe een silveren kroes van 21 loden met een olde rosenobell in precie ende dat op vier terminen, alles naerder mit het contractbrieff daarvan te maken wt te drucken. Is geresolveert ende den voorn. Gecommitteerde Burgemeesteren ende gemeensluiden in last gegeven om den voorn. Mr Jacob Lous een contract toe te slaen ende hem den voorss. somme beloven te betalen ende daer van behoorlijck accoord bij geschrifte doen maken [...]", in: De Vrije Fries 1964. P. 23-27.

aantal zilveren kroezen met hun (gezamenlijke) gewichten genoemd. Mogelijk was daaronder ook de Dokkumer kroes inbegrepen.⁷

Maniërisme

Peter Karstkarel noemt Jacob Lous een welhaast typische universele Renaissance kunstenaar die in de jaren 1597 tot zijn dood in 1617 in Harlingen werkte als hardsteenhouwer en meester stadsmetselaar. Volgens Karstkarel moet hij de bouwmeester zijn geweest van het stadhuis en de fraaie poorten van de stad waar hij in dienst was. De opmerkelijke grafzerken van zijn hand in Harlingen, Kimsward, Easterein, Minnertsnga, Wier, Wirdum en Terkaple, tonen zijn originele geest in de rijk decoratieve beeldtaal van het Vlaamse Maniërisme. De grote plattegrond van Harlingen door Jacob Lous *“is een belangrijk monument van burger trots in maniëristische vormen; voor ons bovendien een monument voor de kunstenaar zelf. Het vrij zeker door hem ontworpen stadhuis en de stadspoorten zijn duidelijk afgebeeld. Het waren de classicistische Kerkpoort uit 1597, de buitengewoon sierlijke Franekerpoort uit 1608 en de niet gedateerde Zuiderpoort, Bildtpoort en de dubbele waterpoort bij het Franekereind die alle maniëristische vormen kregen.”*⁸

Jacobsstaf

Jacob Lous werd na zijn overlijden in 1617 begraven in de Grote Kerk te Harlingen, waar precies is niet meer te achterhalen. Het nog leesbare grafschrift op de grafzerk naast de preekstoel, met als detail een man die staande op een balkon langs een jacobusstaf kijkt, vermeldt niet de naam van Jacob Lous, het beeldhouwwerk van deze fraaie zerk wordt wel aan Jacob Lous toegeschreven.

Het graf van Jacob Lous wordt in 1629 vermeld in een koopakte van Tiberius Templar en zijn echtgenote Magdalena Oliviers. Die hadden in 1629 een graf met een blauwe steen in de Grote Kerk gekocht, aan het voeteneinde was het graf van wijlen **Jacob Lous**, ten zuiden het graf van Abbe Cornelis, *“wesende op den steen gehouwen Margareta van Lindt. Ende dat alsoe gecoft van Jan Melles woonachtig op der Schelling, voor d'somma van ses ende twintich car. guld. thien stvrs gereet gelt nae luyt de coopbrieve vandien”*.⁹ Helaas zijn deze zeventiende eeuwse grafzerken met hun opschriften niet meer in de Grote Kerk te traceren.

---

⁷ Silverwerck ende cleynodyen:

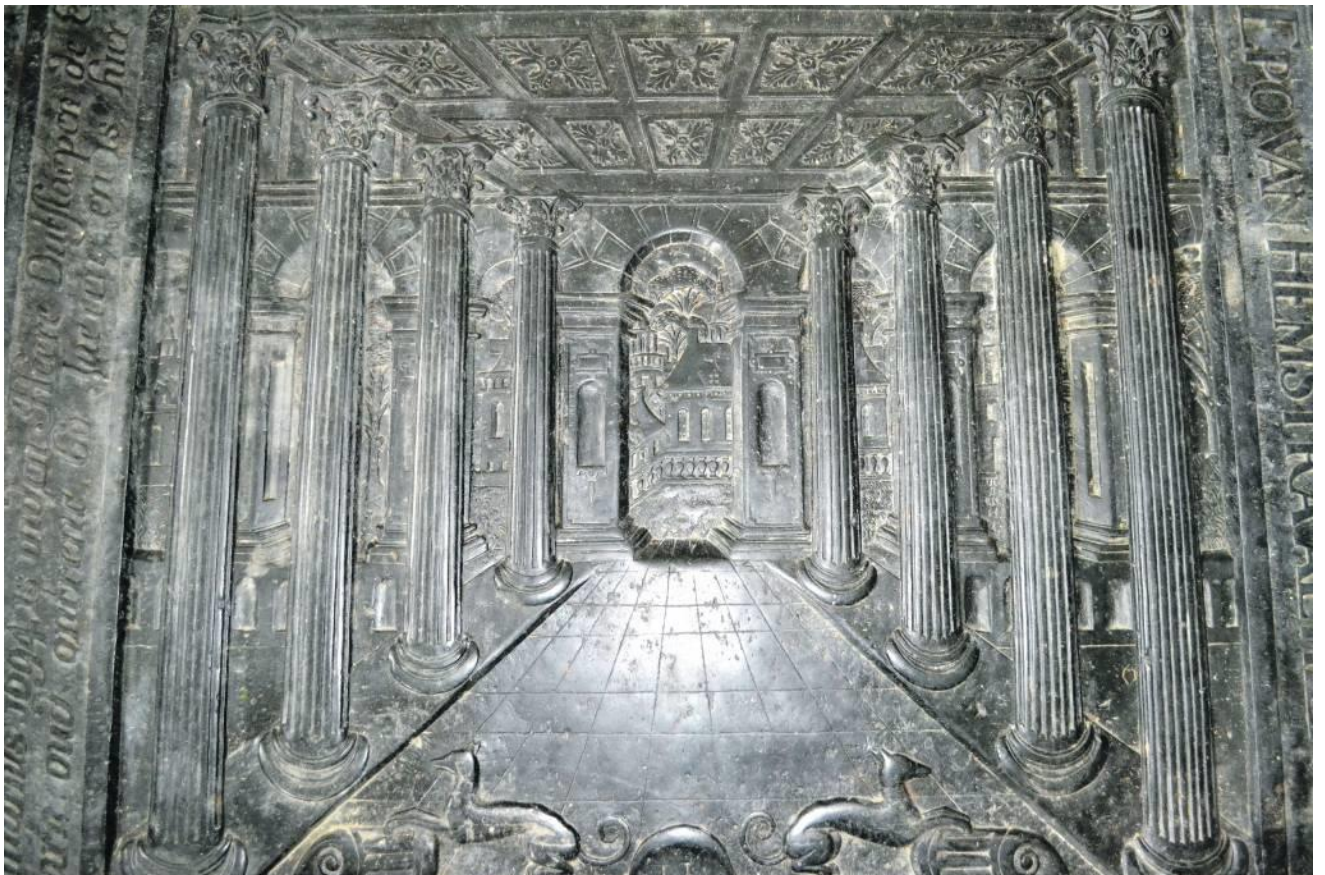
- dertien silveren lepels wegende vier ende dertichste halff lood t lood dertich stuivers ergo 50-05-00
- een silveren croes swaer drie ende dertichste halff lood t lood negen ende twintich stuivers 47-03-08
- twee croesen mit een achtcantich croeske mit een brandewijns croeske wegende t samen ses ende dertich lood, t lood negen ende twintich stuivers, ergo 52-04-00
- een croes mit noch een achtcantich croeske mit een kelcktye mit een schaeltye swaer t samen een ende veertich lood t lood dertich stuivers 61-10-00
- een credens mit het lid swaer vijff ende twintich lood ende drie varndel lood, t lood vijff ende dertich stuivers, facit 45-01-04

⁸ Peter Karstkarel, "Burger trots in steen, stedelijke bouwglorie", in: historisch tijdschrift *Fryslân*, september 2013 (Gouden Eeuw-nummer), p. 44-46.

⁹ Tresoar, toegang 13-16, Nedergerecht Harlingen, Proclamatieboek inv.nr. 232, fol 107v (26 aug. 1629).

Detail op een grafzerk naast de preekstoel in de Grote Kerk te Harlingen, beeldhouwd door Jacob Lous. Het detail toont een bebaarde man bovenop een balkon, als een landmeter kijkend langs een jacobsstaf. Een jacobsstaf, graadstok of graadboog (Latijn: baculus jacobi) is een meetinstrument om hoeken mee te meten, of de hoogte of breedte van een gebouw of punt te bepalen, maar ook de hoek van de zon ten opzichte van de horizon te bepalen. De jacobsstaf op de grafzerk is mogelijk een verwijzing naar de voornaam van de steenhouwer Jacob Lous.

Detail van een grafzerk door Jacob Lous vervaardigd voor Ebel van Heemstra en haar dochter en kleindochter, liggend op een grafkelder in de Sint Laurentiuskerk te Kimswerd. Op het onderste deel van de steen is een zuilengalerij in een tuin, met uitzicht op een gebouw, in fraai perspectief.

In de vloer van het schip en in het koor van de Sint Laurentiuskerk in Kimsward ligt een aantal opvallende grafzerken. De grafkelder, waarin nu de skeletten liggen van Ebel van Heemstra (overl. 1607), haar dochter Ydt (overl. 1650) en haar kleindochter Ydt (Ida) van Tiara (overl. 1694), worden gedekt door een steen uit 1614, gemaakt door Jacob Lous. Onder aan de steen is een fraaie perspectiefvoorstelling van een zuilengalerij in een tuin met uitzicht op een gebouw.

Een andere grafzerk in Laurentiuskerk maakte Jacob Lous voor Taecke van Heemstra en zijn vrouw Jeltsje van Bonga. Boven aan deze zerk staat de initialen van Jacob Lous, J.L.. De twaalf familiewapens zijn in de achttiende eeuw door patriotten weggehakt. Onderaan de zerk, sierlijk uitgebeiteld, een heel verhaal over hen in het Latijn. Volgens een vertaling van dominee Bekius staat er: *“Hier ligt Taco, dien ge kent als Heemstra, hier rust zijn vrouw Gellia Bonga: beiden door hun geloof door God bemind. Hij had een rustige levenswijze; ook zij leidde het zelfde leven. En beiden waren zij uitblinkend door een voornamen stamboom. Zolang zij leefden, leefden zij voor God, maar daarna hebben zij een moeilijke ouderdom gehad: weldra vielen zij beiden door de dood. Zo zij het leven, dat als de bittere dood komt, Gij die de dood niet vreest. Maar standvastig vertrouwt te sterven.”*¹⁰

Taecke van Heemstra en Jeltsje van Bonga hadden in 1614 200 gulden geleend bij Jacob Lous, zo blijkt uit de boedelinventaris van het sterfhuis van Jacob Lous uit 1617, zij moesten hem daarvoor 14 caroliguldens per jaar rente betalen: *“Een obligatie brieve in dato den 19 septembris 1614 holdende tot laste van Taecko van Hiemstra ende Jelts Bonga echtelieden tot Kimsert ter somma van twee hondert caroliguldens capitael, daer aff een jaer interessen tot veertien caroliguldens Allerheijligen verleden verschreven, onbetaelt sijn, gequoteert mit Nemo”*

Rooms-katholiek gebleven

Jacob Lous en zijn familie waren sinds de Hervorming rooms-katholiek gebleven. In zijn grote huis op de hoek van de Zuiderhaven en Steenhouwersstraat werden bij de boedelinventarisatie in november 1617 een houten crucifix en een schilderij met een crucifix en ettelijke schilderijen met voorstellingen uit het leven van Maria aangetroffen. Ook zijn nakomelingen bleven katholiek. Zijn vader was stadsmetselaar steenhouwer Lou Ripperts [Forssenburg], enkele van zijn kinderen noemden zich Forssenburg, Vorsenburg, Vossenburg, Vossenbergh. Zijn zoon Lou Ripperts, en diens zonen Rippert Lous en Tjaard Lous waren eveneens steenhouwer. Bijzonder veel leden van deze familie blijken ingeschreven in het Register van leden der broederschap van de Allerheiligste Rozenkrans in Friesland, sinds 1628 het jaar van oprichting, tot in het begin der negentiende eeuw.¹¹

Jacob Lous nam samen met Jan Breda en Arnt Foppens 500 gulden voor hun rekening om een schikking met het Hof van Friesland te voldoen, die ging om 100 gulden per persoon, voor een groep van zestien personen die een boete opgelegd hadden gekregen voor het bezoeken van rooms-katholieke godsdienstoefeningen in Harlingen. Het huis van een dochter van Jacob Lous, Barbara Jacobs Forssenbergh, aan de Zuiderhaven werd in de zeventiende eeuw priesterwoning, de latere RK schuilkerk Sint Michael.¹²

---

¹⁰ Reinder Politiek, "Harlinger kunstwerken in de Sint Laurentiuskerk van Kimsward, *Harlinger Courant*, 23 februari 2018.

¹¹ W. Dolk, Van Fürsten- tot Vossenbergh. De Harlinger steenhouwer Jacob Lous Forssenburg en zijn familie, in: *Jierboekje fan it Genealogysk Wurkforbân*, Ljouwert 1959, p. 51-53. Internetuitgave: M.H.H. Engels, april 2017.

¹² Zie H. Oldenhof, *Huis en baken, De kerk van Sint Michael te Harlingen*, Harlingen : Flevodruk z.j. (1981), p. 37: *“In archiefstukken van de statie van de RK Sint Michaelkerk in Harlingen verklaart een zus van Antje Jacobs Forsenburgh, Barbara Jacobsdochter Forssenbergh, weduwe van de houtkoopman Sybrant Hessels, kerk- en armmeester (overl. tussen 30 december 1640 en 25 november 1647), in een niet gedateerde verklaring dat zij haar huis aan de Zuiderhaven ter beschikking stelt aan Johan Wittert. Hij betaalde daarvoor 1090 gulden als huursom in één keer; hij kreeg de vrijheid het huis zelf te bewonen of het te laten bewonen door “sodanige goede luijden als hem raedsaem dunken sal”. Het lijkt er op dat het huis als pastorie dienst deed of als zodanig*

In 1610 vervaardigde Jacob Lous een grote grafsteen voor de rooms-katholiek gebleven Douwe van Roorda en zijn vrouw Elisabeth de Borghreef in de kapel in Terkaple.

De boedelinventarisatie in 1617

De boedelinventarisatie van het sterfhuis van Jacob Lous, van 6 november tot 14 november 1617 en in het Inventarisatieboek gebracht op 16 november 1617, werd opgesteld op verzoek van Tjeerd Lous, stadssecretaris van Harlingen en broer van de overledene, als oom, en Pieter Ensz¹³ als geautoriseerde curatoren over de zeven nagelaten weeskinderen van Jacob Lous bij Trijntje Cornelisdr verwekt.¹⁴ De aangeving der goederen werd gedaan door Trijntje zelf, die vanwege haar rooms-katholieke geloof de belofte van getrouwheid “met handtasting in plaats van met solemnele ede” verrichtte. De roerende goederen in het sterfhuis werden getaxeerd door de twee ordinaris en beëdigde waardeersters Suster Claes Lous en Martyen Gerckes, en aan Trijn Cornelisdr en Feyke Joostes toegewaardeerd en door hen aangenomen voor de door de waardeersters gestelde prijs.¹⁵

Opmerkelijk

Opmerkelijk in de boedelinventaris is het voorkomen van beschilderde houten voorwerpen als acht houten potjes met gemaakte bloemen, twee kandelaars met houten gefingeerde kaarsen, een beschilderde rog met een lang zijden snoer met kwasten en knopen, twee kleine houten bordjes met

---

in gebruik genomen werd. Witter zou ook de eigendom van het huis kunnen overnemen, en wel voor 1200 gulden als Barbara nog leefde, of na haar dood voor 1000 gulden. Na het overlijden van de weduwe Barbara Jacobs Forssenbergh trad haar schoonzoon Laurens Metz, apotheker te Leeuwarden, gehuwd met haar dochter Geertsje, op als eigenaar. Hij verkocht het huis voor 1200 gulden in plaats van de afgesproken 1000 gulden. De opgegeven waarde van het huis vinden we ongeveer terug in mededelingen die de Jezuitenmissionarissen verstrekt hebben aan hun oversten.”

Johan Wittert van der Aa (geb. Leiden 8 jan. 1604, overl Leiden 23 sept. 1670, voor het Gerecht te Harlingen 28 nov. 1628 getrouwd met Ida Popta (1604-1664), dochter van Jacob Tjebbes Popta en Anty Pyter Ens. Hun dubbelportret werd circa 1635 geschilderd door Gerard Dou en Nicolaes Berchem, coll. Museum de Lakenhal Leiden, olieverf op paneel, h. 76cm x br. 62,5 cm., de portretten geschilderd door Gerard Dou, het landschap en de hond door Nicolaes Berchem. Gesigneerd inlsonder Berchem, rechtsonder G. Dou].

¹³ Pieter Ensz zal de vader zijn geweest van Antje Pieter Ensz die gehuwd was met Jacob Tjebbes Popta, hij was de grootvader van Ida Popta gehuwd met Johan Wittert te Leiden.

¹⁴ De zeven kinderen van Jacob Lous en Trijntje Cornelisdr waren:

1. Geertje Jacobsdr Forssenburg (overl 1629);
2. Tet Jacobsdr Forssenburg (geb circa 1605, overl ?????). In de boedelinventaris van wijlen Annius Reenstra, secretaris Vijf delen Zeedijken, voredsman, dd 7 nov. 1660, Inventarisatieboek, invnr.nr 204, fol 395r-411r, komt op fol 465v voor: “Tettje Jacobs Forssenburgh comt volgens obligatie een duisendt cargls hoofschuldt f 1000-00-00 met d’intres sedert mej 1660”.
3. Barber Jacobs Forssenburg (geb circa 1606, overl ?????), trouwt Sybrant Hessels, houtkoper, kerk- en armmeester.
4. Rippert Jacobs Forssenburg / Vorstenburgh / Forsenburch (geb. circa 1610, overl 1668), mr bakker, tr 24 nov. 1632 voor het Gerecht Harlingen met Jeltje Jayckesdr. Hij is de stamvader van de Vorstenburgen [W. Dolk, 'Van Fürsten- tot Vossenbergh', in: Genealogysk Jierboekje (1959)] en in 1660 bij het overlijden van zijn zus Antje curator over de drie nagelaten weeskinderen van Antje Jacobs bij Hendrik Mouts.;
5. Lou Jacobs Forssenburg (geb circa 1607, overl 1631);
6. Antje Jacobsdr Forssenburg / Vorstenborgh / Vorsenburgh (geb circa 1608, overl vóór 27 augustus 1660) trouwt 18 jan. 1642 voor het Gerecht Harlingen met de rooms-katholieke uit Nijmegen afkomstige Hendrik Mouts, zilversmid in Harlingen.
7. Cornelis Jacobs Forssenburg (geb. circa 1608, overl ?????).

De familie Vorstenburg kwam oorspronkelijk vrijwel alleen in Friesland voor, vanaf eind 19e eeuw ook in Groningen. De geschiedenis van de naam begint bij Rippert Jacobs Forssenburg (geb. ca. 1610). In de loop der tijd verandert de naam via o.a. Furs(t)enburg in de nu nog bestaande namen Vossenbergh en Vorstenburg.

¹⁵ Tresoar, toegang 13-16, Nedergerecht Harlingen, Inventarisatieboek inv.nr. 191, f. 133r-f. 151v (6 nov-14 nov 1617).

lijstjes met twee kaartjes, en een houten (beschilderde?) crucifix. Daarnaast werd een schilderij (of misschien een prent) beschreven dat mogelijk verband houdt met het rooms-katholieke geloof van Jacob Lous, namelijk "van t leger opte Bommelerwert". Deze specificatie kan verwijzen naar de prent door Frans Hogenberg uit 1585 van de ingesloten Spaanse troepen in de Bommelerwaard en het zogenaamde "Wonder van Empel": in Empel ontdekten de ingesloten Spanjaarden in december 1585 een schilderij van Maria Onbevlekt Ontvangen, waarmee zij een processie liepen. De voorstelling van het leger in de Bommelerwaard en een schilderij van een zonwijzer werden tezamen getaxeerd op 1 caroligulden 6 stuivers, een aanwijzing dat het waarschijnlijk om op paneeltjes geplakte prenten waren.

Gestrane Spanjaarden in de Bommelerwaard, 22 december 1585 (op de prent ten onrechte gedateerd in 1586). Gezicht vanuit de stadsmuren van 's-Hertogenbosch op de ondergelopen Bommelerwaard waar de Spaanse soldaten gestrand waren. De redding van deze soldaten door de graaf van Mansfeld is ook wel bekend geworden als "het wonder van Empel". Met onderschrift van 12 regels in het Duits. Genummerd: 93. In een album met 345 prenten door Frans Hogenberg 1585-1587, afm. h. 21cm x br 28cm, coll Rijksmuseum Amsterdam (album RP-OB-78.784)

Een aantal schilderijen met Bijbelse voorstellingen en een grote kaart en twee kaarten van de stad Harlingen werden getaxeerd door Jan Ariens mr schilder¹⁶ en Cornelis Hanenburch¹⁷: een schilderie van Canaa in Galileen¹⁸ op 36-00-00

¹⁶ Jan Adriaens (Harlingen ca. 1590-na 1617). In 1612 trouwden in Harlingen mr schilder Jan Adriaens en Eekje Cornelis (Tresoar, Tr.b. Gerecht Harlingen, 312, 29 okt 1612 (att.)) In die stad heeft hij in 1623 een kleine schuld bij bakker Allert Sioerds (Tresoar, ANH, Inv.b. invnr 192, fol 121v, 20 mrt 1623. Zie: Piet Bakker, *Gezicht op Leeuwarden. Schilders in Friesland en de markt voor schilderijen in de Gouden Eeuw*, 2008, p. 179.

¹⁷ Cornelis Jelles Hanenburch: verkoper, ten zuiden Harlingen, 1615, Proclamatieboek, inv.nr. 229, fol 268r; wijlen Cornelis Jelles Hanenburch, verkoper, Rozengracht 42, 1631, Proclamatieboek inv.nr. 233, fol 2r; Cornelis Jelles Hanenburch, naastligger ten oosten, Grote Bredeplaats 24, 1617, Proclamatieboek inv.nr. 230, 63r.

¹⁸ Bruiloft te Kana in Galilea. Johannes 2:1-12 (Jezus verandert water in wijn).

een schilderje vande geboorte Christi¹⁹ 10-00-00
een schilderje van Maria ende Elisabeth²⁰ 10-00-00
een stuckyen geheten Ecce homo²¹ 12-00-00
vande verrisenisse Christi²² een stuckye 10-00-00
een stuckye Faronica [= Veronica] genaempt 4-00-00
een contrafeytsel van een lantschap 18-00-00
een stuckye Magdalena²³ genaempt 6-00-00
een Passie Christi²⁴ 15-00-00
een stucktyen Petrus Paulus²⁵ genaempt 3-00-00
een crucifix 8-00-00
een Booschap Maria²⁶ 3-00-00
noch een crucifix 3-00-00
noch een stuckyen van Carsnacht [= Kerstnacht] 4-00-00
de Vijff Sinnen²⁷ 1-00-00
een grote kaart 10-00-00
twee caarten vande stadt Harlingen 3-00-00

De vijf zintuigen, gravure door Crispijn de Passe (I) 1589-1611, h. 16,8 cm x br 11,7 cm, collectie Rijksmuseum Amsterdam.

¹⁹ Geboorte van Jezus, met Jozef en Maria.

²⁰ De Visitatie, ontmoeting van Maria en Elisabeth. Lucas 1: 39-45.

²¹ Ecce homo betekent 'Zie de mens': de gevangengenomen Jezus wordt op de trap getoond aan het volk dat roept om zijn veroordeling en kruisiging.

²² Opstanding van Jezus Christus uit de dood.

²³ Maria Magdalena.

²⁴ Passie, de korte laatste periode in het leven van Jezus Christus. Een verslag van de passie is te vinden in de vier canonieke evangeliën Mattheüs, Marcus, Lucas en Johannes.

²⁵ Apostelen Petrus en Paulus.

²⁶ Annunciatie, Maria-Booschap of Aankondiging van de Heer, hoogfeest ter gedachtenis van de aankondiging van de geboorte van Jezus aan Maria. In de Orthodoxe Kerk en Rooms-Katholieke Kerk valt deze feestdag op 25 maart.

²⁷ Symbolische voorstelling van de vijf zintuigen: de reuk, de smaak, het gezicht, het gevoel, het gehoor.

Bij de grote, helaas niet gespecificeerde kaart getaxeerd op 10 caroliguldens, denken we onmiddellijk aan de grote plattegrond HARLINGHEN die (in 1614) door Jacob Lous werd getekend (gesigneerd met "Jacobus Laurentii") en door Robbertus de Badouz werd gegraveerd, afm. h. 89,5 cm x br. 77 cm.²⁸

Sint Michael, stadspatroon van Harlingen, met het stadswapen van Harlingen, rijgt de duivel aan zijn lans, detail van de plattegrond van Harlingen uit 1614 door Jacob Lous en Robbertus de Badouz, collectie Hannemahuis Harlingen.

Bij de twee kaarten van de stad Harlingen getaxeerd op 3 caroliguldens moeten we denken aan kleinere formaten. De enige gedrukte kaarten van Harlingen van kleiner formaat van vóór 1614 zijn: HARLINGA, in *Civitatis Orbis Terrarum*, door Georg Braun, gegraveerd door Frans Hogenberg 1588, afm. h. 13.1 cm x br. 27.1 cm; of HARLINGA in *Frisia ad fauces australis maris sita*, in *Raccolta di le piu illustri et famose citta di tutto il mondo*, door Francesco Valegio 1590, afm h. 8.6 cm x br 13.3 cm.

We weten ook welke kleding van Jacob Lous droeg:

Clederen so linnen als wollen tot wijlen Jacob Loussen lichaem behoort hebbende:

een swartlaeckens nieuwe mantel

een blauwe coleurde daegh mantel

een heresaijen wambaijs

een swart laeckens rockyen

een Turcx groffgreijnen broeck

een ternejten nachtrock mit swart baij gevoert

een wit bombasinen pack cleren

een witte onderbroeck

drie linnen onderbroecken

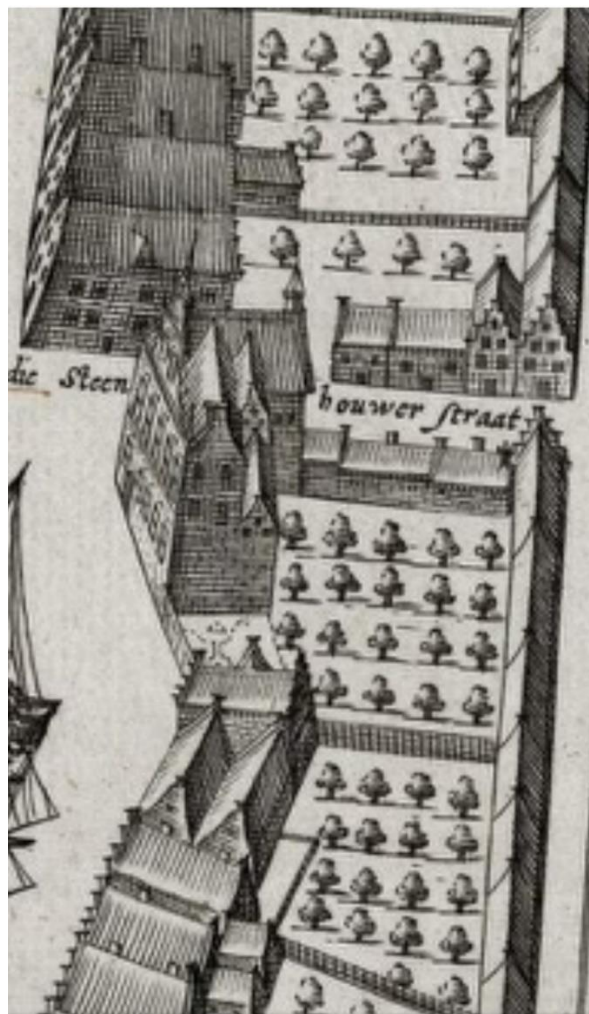
²⁸ Gravure met voorstelling plattegrond van Harlingen, grote vierdelige vogelvluchtkaart (het Oosten boven) met breed prospect van Harlingen, getekend door Jacob Lous, gegraveerd door Robbertus de Badouz, ([1614], h. 90 cm, br. 77,5 cm. In de rechterbenedenhoek een kader waarin staat: 'Jacobus Laurentii hanc urbis Harlinga tab. delineavit jussu Superiorum, Robbertus de Baudouz Sculp,'. Bij de plattegrond hoort een prospect, een aanzicht op Harlingen vanuit het Noorden, met een lofdicht op Harlingen in zes strofen, toegeschreven aan Jan Jansz Starter. Uit de Stadsrekeningen van Harlingen blijkt dat de plattegrond in 1614 vervaardigd moet zijn (zie: Meindert Schroor, *Harlingen geschiedenis van de Friese havenstad*, Leeuwarden : Afûk, 2015).

*een paer sijjetten mit een paer stametten hosen
twee philt hoeden
vijftien hembden
achtien cragen, noch twee cragen*

Hij zal een functie in de schutterij en de bescherming van de stad hebben gehad, gezien zijn wapenrusting:

*t Geweer:
een blancke ristinge [=rusting] ofte harnas
een rapier
een spiets
een halve lancia
een pongiaert
een riem mit een draeghbant
een singkroer*

De nog aanwezige blauwe hardsteen en witte Bentheimer steen van zijn steenhouwerij, waaronder een leeuw van Bentheimer steen, pilaren en vijftig kantelen, gehouwen en ongehouwen, werd getaxeerd op 234-02-08 (fol 146r-146v).

Het huis van Jacob Lous op de hoek van de Zuiderhaven en Steenhouwersstraat, met de hof met vijf éenkamerwoningen die in zijn boedelinventaris worden genoemd. Detail van de plattegrond van Harlingen door Jacob Lous en Robbertus de Badouz [1614].

Niet getaxeed werden de volgende goederen, waaronder boeken, papieren, patronen, ontwerpen, gereedschappen van koper, de kunst van Geometria en Architectura betreffende en daartoe gebruikt, en allerhande gereedschappen nodig voor hardhouwen en metselen:

Goederen die ongetaxeed gelaten zijn:

een bibel mit een Evangeliboeck

een Historie door Titum Livium beschreven²⁹

noch ontrent dertich allerlei boecken

item verscheijden so grote als cleijne boecken so gedruckte als geschreven beroerende den const van Geometria, Architectura ende andersins

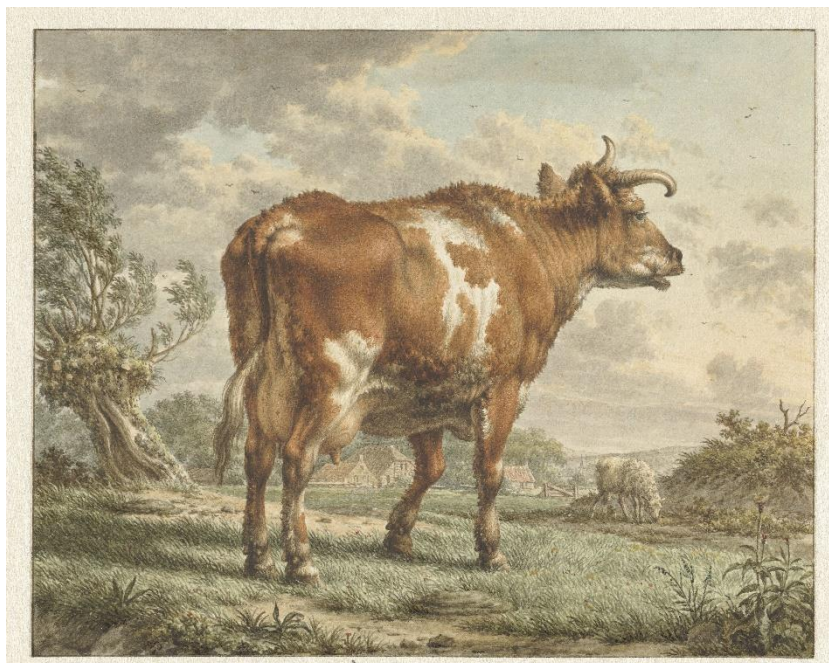
noch verscheijden stucken ende papieren sampt patronen ende verscheijden ontwerpen, als mede passers, winckelhaecken, palten ende andere stucken van koper, den selven const van geometria, architectura concernerende ende daertoe gebruikct

item allerhande gereetschappen, so tot hardhouwen als metselen dienstich

twee sware dicke iseren kettens, vier iseren bouten mit verscheijden balcken, rollen, ende andere instrumenten gebruikct tot lichtinge uyt ende insetten van grote sware graffstenen, ende t verfoeren vandien mit twee linghen ende een eijnd cardeels daerbij zijnde ende tot het werck nodich.

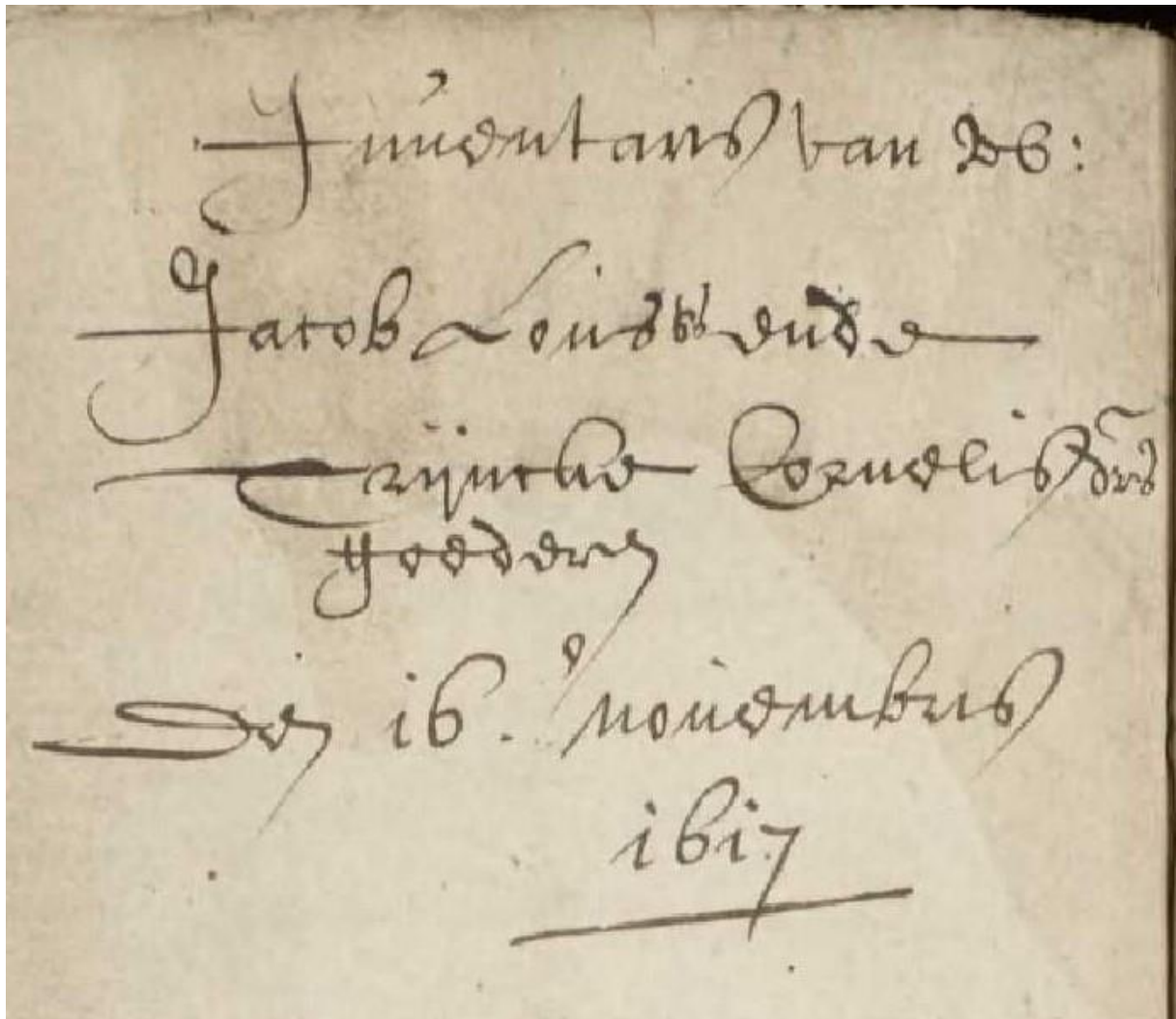
Tot slot van deze inleiding op de eigenlijke boedelinventaris:

Jacob Lous bezat nog enig levend vee, zo blijkt uit de boedelinventarisatie. Opmerkelijk hier is de beschrijving van twee stuks met Friese bewoordingen: een rode *grimmelde* [Fries: roodbonte] koe dertich goltguldens min een oord ter waarde van 41 caroliguldens 13 stuivers, en een *inter rier* [Fries: vaars van een jaar] dertich goltguldens min een oord ter waarde van 41 caroliguldens 13 stuivers.

Een rode grimmelde (roodbonte) koe, aquarel door Jacob Cats (1741-1799), 1783, h. 12,7cm, x br 15,8 cm, coll Rijksmuseum Amsterdam.

²⁹ Titus Livius (59 v.Chr.-17 n.Chr.), *De Romeynsche Historien ende geschiedenissen*. – Leiden : 1585, in folio (vermeerderde drukken 1597, 1614, 1635, 1645, 1650)

Inventaris van de:
Jacob Lousz
Trijntje Cornelisz
goederen
die ib. noudubus
ibiz

Transcript van de boedelinventaris van wijlen Jacob Lous en Trijntje Cornelisz (hertr Feycke Joostes), 6 november 1617-16 november 1617

[0133r] Inventarium gemaect bij ons Harmen Gerrytszn Phelten burgemeester presiderende der Stadt Harlingen als bij den Gerecht aldaer verordineerde commissaris ende Gerbrant Hebbeszn mede clerck opte Secretarie der voorschreven stede, van alle den goederen uijt- ende inschulden met lasten ende proffijten bij Jacob Louszn in leven Stadts mr metselaer ende steenhauer achtergelaten, ende hem ende Trijncke Cornelisz sijn nagelatene weduwe tsamen toecomende ende bij Trijncke voorschreven haer met Feycke Joosteszn wederomme ten tweden bedde in echte begeben hebbende besteten ende gebruyckt werden. Ende dit alles ten versoecke vande Edele Tiaard Louszn secretaris der Stadt Harlingen voorschreven als oom ende Pieter Enszn geauthoriseerde curatores over de seven nagelatene weeskynderen vande voorschreven Jacob bij den voorschreven Tryncke in echte getogen ter eenre, ende vande voorschreven Trijntie gesterckt met Feycke voorschreven ter andere zijden, ende nae dat de voorschreven Trijncke om alles getrouwelijk te willen angeven ende niet te verswijgen den belofte van getrouwicheyt met hantastinge in plaats van solemnelen ede in mijns voorschreven commissaris handen hadde gepresteert, so sijn de nageschreven mobilen van Suster Claes Lous

[0133v] ende Martyen Gerckes twee ordinaris ende geedichde waerdeesters, de voorschreven Trijn en Feycke toegetaxeert ende bij haer angenomen voor ende ten prijse naevolgende. Actum den sesten november 1617.

[0133v] *Eerstelijck bedden en bedtsclederen*

een bed mit een peul 37-00-00
een bed mit een peul 23-00-00
een bed mit een peul 24-00-00
een bed mit een peul 21-10-00
een bed met een peul 29-00-00
een bed mit een peul 12-10-00
drie oorcussens 23-00-00
twee oorcussens 9-10-00
twee oorcussens 9-00-00
twee oorcussens 4-10-00
twee oorcussens 4-00-00
twee oorcussens 1-02-00
drie oorcussens 2-05-00
twee cleyne oorcussentyes mit twe sloopkes 1-14-00
twee sayetten gevoerde deeckens 23-00-00
twee gefoerde deeckens 9-00-00
twee gevoerde deeckens 9-10-00
een rode laeckens gevoerde deecken f 5-05-00

264-06-00

[0134r] een blauwe Spaansche deeken 6-00-00
twee witte Spaansche deeckens 4-00-00
twee witte Spaansche deeckens 1-15-00
twee bedspreden 4-15-00
twee bedspreden 1-18-00
drie bedspreden 2-15-00
twee paer gardinen mitte twee rabatten mit een schorstien cleed t samen 32-00-00
twee paer gardinen mit twee rabatten 19-10-00
twee schorstienscleden mit een rabat 2-00-00
twee groene mit een rood schorstienscleedtie 4-05-00
vier cleijne glas gardijntjes 2-15-00
twee tafelspreden 6-00-00
twee najde stoelcussens 18-00-00
twee banckwerxe cussens 12-00-00
twee trypen cussens boven met rood laacken 10-00-00

127-13-00

[0134v] Nae noen

twee banckwerxcxe cussens 9-00-00
een paer roodschaerlaeckens cussens 8-00-00
een paer groene laeckens cussens 6-15-00
drie blauwe stoelcussens 7-15-00
drie kyndere deeckens 3-05-00
twee banckwerxe cussens 5-00-00

twee Noordsche banckwerxe cussens 6-00-00
twee nayde stoelcussens 5-00-00
twee Noordsche stoelcussens 3-10-00
een groen stoelcussen mit een naycussen 2-10-00
twee ganseogen stoelcussens 2-10-00
twee cussens 1-10-00
vijff banckcussens 2-05-00
twee bedlaeckens 5-15-00

68-15-00

[0135] twee laeckens 6-00-00
twee laeckens 6-10-00
twee laeckens noch 6-10-00
twee laeckens 3-15-00
twee laeckens 3-10-00
twee laeckens 3-00-00-
twee laeckens 2-16-00
twee peullaeckens 5-10-00
twee peullaeckens 2-15-00
twee peullaeckens 2-02-00
twee peullaeckens 1-15-00
twee peullaeckens 1-04-00
drie peullaeckens 1-16-00
twee halve laeckens 1-00-00
twee slaeplaeckens 1-06-00
twee slaeplaeckens noch 1-06-00

50-15-00

[0135v] twee laeckens 3-00-00
twee slaeplaeckens 4-00-00
twee slaeplaeckens 3-00-00
twee laeckens 3-05-00
twee seven ellen laeckens 12-00-00
twee laeckens 9-10-00
twee laeckens 10-00-00
twee laeckens 7-00-00
twee laeckens 8-10-00
een laecken 4-05-00
een laecken 3-10-00
twee laeckens 7-08-00
twee laeckens 9-05-00
twee laeckens 6-10-00
twee slaeplaeckens 7-00-00

97-13-00

[0136r] een paer laeckens 6-15-00
twee laeckens 3-10-00
twee slaeplaeckens 4-05-00
twee slaeplaeckens 2-10-00

twee cussenslopen 5-10-00
noch twee slopen 5-10-00
noch twee 5-10-00
twee slopen 2-10-00
twee slopen 2-15-00
twee slopen 3-00-00
twee slopen 3-05-00
twee slopen 3-10-00
twee slopen 2-05-00
twee slopen 2-10-00
twee slopen 2-05-00

55-10-00

[0136v] twee slopen 2-08-00
twee slopen 1-15-00
twee slopen 1-10-00
twee slopen 1-08-00
twee slopen 1-12-00
twee slopen 1-04-00
twee slopen 1-02-00
twee slopen 2-05-00
twee slopen 1-00-00
twee slopen 0-15-00
twee slopen 0-12-00
twee slopen 1-00-00
noch vier oude slopen 0-10-00

18-09-00

[0137r] Den sevenden Novembris 1617

een stuck damast doptyes lanck acht ende veertich ellen, d ellen een gulden twee stuivers 52-16-00
achtien ellen doeck d ellen een daelder 27-00-00
een tafelaecken 2-15-00
een tafelaecken 7-00-00
een damasten taefelaecken 9-00-00
een lapke damast 2-00-00
een dopties handoeck 2-16-00
een dopties handoeck 0-15-00
twee lapke doptyes 1-00-00
twee doptyes taeffelaeckens 3-10-00
twee tafelaeckens 2-00-00
twee tafelaeckens 1-16-00
twee tafelaeckens 2-12-00

114-00-00

[0137v] twee taeffelaeckens 6-05-00
twee taefelaeckens 6-00-00
twee tafelaeckens 6-07-00
een taefelaecken 5-15-00

een lange handoeck 4-05-00
een halff dosijn servetten 6-00-00
seven servyetten 7-10-00
een halff dosijn servyetten 4-10-00
een halff dosijn servetten 3-10-00
een halff dosijn servetten 4-00-00
een halff dosijn vervetten 2-00-00
drie damast servetten 2-10-00
vijff wieghlaeckens 3-15-00

52-07-00

[0138r] seven grote doecken 4-00-00
negen doptyes lutke doecken 1-12-00
een rood carmosinen rift [= ruft, luier] met een swachtel 3-05-00
noch etelijk kindergoed 1-12-00
twee cleyne slopen 0-07-00
ses drogeldoecken 0-09-00
negen drogeldoecken 1-00-00
een halff laecken 0-15-00
ettelijk oud linnen 0-08-00
drie pont vlas t pont negen stuivers 1-07-00
veertien pont gaern t pont vijftien stuivers 10-10-00

Nae noen

Tinnen

een hondert acht ende dartich pont rijn tin t pont twee stuivers 69-00-00

94-05-00

[0138v] twee melck halff mengelen mit noch wat ander tin 1-00-00
een tinnen doorslach 2-05-00

Meschen ende coperwerck

een vierbecken 4-15-00
een vierbecken 2-16-00
twee belblaeckers 12-00-00
noch twee belclaecers 4-00-00
noch twee blaeckers 1-06-00
noch twee blaeckers 1-01-00
een meschen fijsel mitte stamper 4-15-00
een viertest mit twee cransen 2-00-00
twee meschen armen 5-00-00

40-18-00

[0139r] twee meschen candelaers 6-00-00
twee candelaers mit twee houten fingerde keerssen 7-00-00
noch drie messchene candelaers 2-05-00
een meschen lanteren 7-00-00
een groot huijsbecken mitte ladt 6-00-00

noch een becken mitte lat 2-10-00
een mechen lampet 1-05-00
een meschen stelp mette voet 6-05-00
twee iseren branders mit meschen banden 9-00-00
een meschen candeler mit een meschen schuymspaen mit twee steeltyes 0-12-00
een meschen pot mit een decksel 3-05-00
een ketel mit een decksel 9-10-00

60-12-00

[0139v] een ketel 6-00-00
een aecker totte put 3-00-00
noch een aker 3-00-00
twee coperen potten 3-10-00
een coperen pot 3-05-00
een coperen pan 1-10-00

Iserwerck

twee iseren potten 1-18-00
twee iseren candelaers 1-15-00
twee heugels, een heel iseren mit een halff houten en halff iser, twee potselen, een hanghiser mit
een tange t samen 4-05-00
een braadpanne mit een braadspit, twee snuijters 1-15-00
een heugel, een brander, twee schoppen mit een tange 2-00-00
een pijpster mit drie candelaers 1-04-00

33-02-00

[0140r] twee treeften 1-05-00
twee lanterens mit een kerffmes 1-09-00
twee trompen mit een iseren ellen 1-08-00

Houtwerck

een kevye 39-04-00
een comptoir 15-00-00
een uyttreckende tafel 10-00-00
een schabel 3-00-00
twee setbancken 9-00-00
twee kisties 3-10-00
een comver mit twee voetbancken 3-10-00

87-06-00

[0140v] een eecken wiege mitte banck 2-10-00
een kistie mit een kinderstoel 2-00-00
een stalbed 1-04-00
een houten schutting omde heerd 0-006-00
een slaepbanck 1-05-00
vier tijnen 1-14-00
twee keesvaten mit een suyrvat 0-15-00
een ton mit een caske 0-06-00
twee spinwielen 2-10-00

een cleerberrye mit twee scherffborden 1-02-00
een baveth 8-00-00
een eecken setbanck 8-00-00
een schabel 3-05-00
twee mans stoelen 1-04-00

34-01-00

[0141] twee mans stoelen 1-15-00
acht houten potkes mit gemaecte bloemen 4-00-00
een beschilderde roch mit een langh sijden snoer mit quasten ende knopen rch 1-10-00
twee cleyne bortkes mit listyes mit twee caartkes t samen 4-00-00
een crusifix 2-07-00
twee schilderijen, d ene van t leger opte Bommelerwert ende t ander een sonwijser 1-06-00
twintich cleerstocken 3-00-00
een tafel mit twee schragen mit drie vieren bancken 1-05-00

Den 8e november 1617, voor noen
een eecken kiste 2-00-00
een setbanck 7-00-00
een besloten stoel 5-05-00
een canbord mit een waterpotsbordt 2-05-00

35-13-00

[0141v] een spiegel 4-10-00
twee tinborden mitte isers 1-06-00
twee mans stoelen 2-10-00
twee stoelen 1-04-00
noch een vrouwen mit een mans stoel 2-00-00
een eecken kiste 7-00-00
een eecken setbanck 3-05-00
een eecken schabelcke mit een mantelstock 4-00-00
twee mans stoelen 2-15-00
twee vrouwen stoelen 018-00
een uyrwerck 25-00-00
een vrouwen stoel mit een doos 1-05-00
twee hardtshooffden 1-05-00
een taefel, een banck, een ledder t samen 1-14-00

58-12-00

[0142r] een ley mit een Leoorsche schael mit een bortke t samen 1-02-00
vier houten melck emmers 3-15-00
een lewericx corff 1-02-00
een vieren slaepbanck 2-05-00
een eecken setbanck 2-05-00
een schabel 3-10-00
een tafelke, een canbord mit een ander bord 1-05-00
een keerslaad, soutvath, een koeckrieff [= koekwrijver] 0-14-00
een spiegel met een hartshoofd 1-00-00
vijff cleijne taferieltyes 0-12-00

drie dosijn houten tafelborden 0-18-00
twee vatkes mit enige houtwerck 0-12-00
noch tien cleijne ende groote gemene stoelen 1-06-00

20-06-00

[0142v] twee jucken 1-18-00
twee turffvaten met een vleesforck 1-08-00
twee schammelkes mit een vath 0-09-00
twee melckpotten, drie houten platelen mit een teems 1-04-00
dire waterremmers 1-12-00

Nae noen
twee rode stoelen 3-10-00
drie groene stoelen 4-15-00
een rijsen stoel met een eecken schabeltie 2-16-00
ettelijcke vatkes mit ettelijcke borden ende isers 1-15-00
drie tobben mit twee wasck schammels 3-05-00
twee broeyvaten 0-10-00
ses marcktoebes mit een fret mit een hondehuyske 3-10-00
seven corven so grote als cleijne 3-00-00

29-12-00

[0143r] een vleesvat mit het block daer het op staat 2-10-00
drie borden 0-12-00
twee bancken, twee stoven, twee wijnackers 1-01-00
een karne mit twee bierstellingen 2-10-00
een scherffbordke mit een puthaek 0-10-00
een bord mit ettelijcke stoffers, raggers ende cleerbesems t samen 1-02-00
twee mangelborden mit drie stocken 1-04-00

Dese nagespecificieerde stucken van schilderijen sijn van Jan Ariens mr schilder ende Cornelis Hanenburch getaxeert ten prijse neffens elckens geextendeert:

een schilderie van Canaa in Galileen op 36-00-00
een schilderie vande geboorte Christi 10-00-00
een schilderie van Maria ende Elisabeth 10-00-00

65-09-00

[0143v] een stuckyen geheten Ecce homo 12-00-00
vande verrisenisse Christi een stuckye 10-00-00
een stuckye Faronica [= Veronica] genaempt 4-00-00
een contrafeytsel van een lantschap 18-00-00
een stuckye Magdalena genaempt 6-00-00
een Passie Christi 15-00-00
een stucktyen Petrus Paulus genaempt 3-00-00
een crucifix 8-00-00
een Bootschap Maria 3-00-00
noch een crucifix 3-00-00
noch een stuckyen van Carsnacht [= Kerstnacht] 4-00-00

86-00-00

[0144r] de Vijff Sinnen 1-00-00
een grote kaart 10-00-00
twee caarten vande stadt Harlingen 3-00-00

Steen ende glaeswerck

twee kannen mit silveren lidden 10-00-00
vier andere stenen kannen 4-00-00
vijff vlessen 0-12-00
noch twee vlessen 0-05-00
ettelijcke daegh[s] steenwerck 0-12-00

Silverwerck ende cleynodyen

dartien silveren lepels wegende vier ende dartichste halff lood t lood dartich stuivers ergo 50-05-00

79-14-00

[0144v] een silveren croes swaer drie ende dartichste halff lood t lood negen ende twintich stuivers
47-03-08

twee croesen mit een achtcantich croeske mit een brandewijns croeske wegende t samen ses ende
dartich lood, t lood negen ende twintich stuivers, ergo 52-04-00

een croes mit noch een achtcantich croeske mit een kelcktye mit een schaeltye swaer t samen een
ende veertich lood t lood dartich stuivers 61-10-00

een credens mit het lid swaer vijff ende twintich lood ende drie varndel lood, t lood vijff ende dartich
stuivers, faci 45-01-04

Den 10e novembris 1617, voor noen

Levendich vee

een rode koe mit drie witte voeten ende een wit hoofd, twee ende twintich goltguldens seven
stuivers wijnde waert [caroliguldens] 30-16-00

236-14-12

[0145r] een rode grimmelde [Fries: roodbonte] koe dartich goltguldens min een oord 41-13-00

een inter rier [Fries: vaars van een jaar] dartich goltguldens min een oord 41-13-00

een olde koe mit drie witte voeten ende een wit hoofd twintich goltguldens 28-00-00

t resterende hoij tot bovengemelte koeijen is getaxeert op vijff ende veertich goltguldens, ergo 63-
00-00

174-06-00

-----
somma 1994-18-00

Clederen so linnen als wollen tot wijlen Jacob Loussen lichaem behoort hebbende

een swartlaeckens nieuwe mantel
een blauwe coleurde daegh mantel
een heresaijen wambaijs
een swart laeckens rockyen
een Turcx groffgreijnen broeck
een ternejten nachtrock mit swart baij gevoert

[0145v] een wit bombasinen pack cleren
een witte onderbroeck
drie linnen onderbroecken
een paer saijetten mit een paer stametten hosen
twee philt hoeden
vijftien hembden
achtien cragen, noch twee cragen

Na noen

t Geweer

een blancke ristinge [=rusting] ofte harnas
een rapier
een spiets
een halve lancia
een pongiaert
een riem mit een draeghbant
een singkroer

[0146r] Annotatie vande steen so blauwe, witte als andere Tryncke ende Feijcke toegetaxeert ten prijse nageschreven

een grote blauwe steen 20-00-00
een blauwe steen 16-00-00
noch drie blauwe stenen t stuick vijff guldens 15-00-00
veertien blauwe stenen t stuck 18 stuivers 12-12-00
een blauwe steen 3-00-00
vijff blauwe stenen t stuck twaliff stuivers 3-00-00
vier blauwe waterstenen t stuck 50 stuivers 10-00-00
een watersteen 1-10-00
een blauwe watersteen 1-05-00
noch een ende t seventich voeten blauwe decksteen, den voet veertien stuivers 49-14-00
een blauwe mortier 1-10-00
een paer schorstiens pilaers 28-00-00

161-11-00

[0146v] een paer pilaers 11-00-00
een paer pilaers 9-00-00
drie ende t negentich voeten lijsten, de voet 0-03-08, ergo 16-05-00
een leuw van Bentemer steen 8-00-00
vier ronde slijpstenen t stuck tien stuivers 2-00-00
ses dromptels t stuck 6 stuivers 1-16-00
vijftich cantelen t stuck 6 stuivers 15-00-00
d speck ende boogstucke 3-00-00

vijff ende dartich ruijge cantelen t stuck twee stuivers 3-10-00
stucken ende brocken van Bentemer steen t samen 8-00-00

77-11-08

Somma van desen 234-02-08

[0147r] *Goederen die ongetaxeert gelaten zijn*
een bibel mit een Evangeliboeck

een Historie door Titum Livium beschreven

noch ontrent dartich allerlei boecken

item verscheijden so grote als cleijne boecken so gedruckte als geschreven beroerende den const van Geometria, Architectura ende andersins

noch verscheijden stucken ende papieren sampt patronen ende verscheijden ontwerpen, als mede passers, winckelhaecken, palten ende andere stucken van coper, den selven const van geometria, architectura concernerende ende daertoe gebruijckt

item allerhande gereetschappen, so tot hardhouwen als metselen dienstich

twee sware dicke iseren kettens, vier iseren bouten mit verscheijden balcken, rollen, ende andere instrumenten gebruijckt tot lichtinge uyt ende insetten van grote sware graffstenen, ende t verfoeren vandien mit twee linghen ende een eijnd cardeels daerbij zijnde ende tot het werck nodich

[0147v] Den 11 novembris 1617

Brieven ende munimenten [= bewijsstukken]

Een obligatie holdende op Jaijcke Haeyesdochter weduwe van Wilhelm Scharenio in leven conrector t Harlingen, ter somma van een hondert carolus gulden, van dato den 5e november 1615, gequoteert met O, waeraff de interessen tot den 7 november 1617 betaelt sijn [gequoteert met O]

Een obligatie continerende noch als reste volgens den opteekeningen opt ander bladt vande obligatie staande, een hondert caroligulden spreekende op Wilhelm Scharenius ende Jaijcke Haijeder waer aff den interessen tot den sevenden november 1617 betaelt sijn, gequoteert met Mors

Een obligatie in dato den laesten Aprilis 1615 bij Pieter van Achten aen Binne Freercxzn gepasseert ten somma van vijff ende dartich caroliguldens mit seeckere transport ofte cessie vande voorschreven obligatie, bij Binne voorschreven aen Jacob Lous gepasseert, gequoteert mit Quam

Een reversael brieve holdende op Hans Eggeszn ende Lyuck Jacobsdr over den cope van seeckere woninge ter somma van drie ende twintich caroliguldens als reste van meerder somma gedateert den 1e februari 1612 quit d interessen sedert mej 1616 daeraff verschenen, gequoteert met Dura

Een obligatie van den 3e maj 1612 holdende op Gerben Freerckszn ter somma van een ende dartich caroliguldens reste van huijpenningen als principae met de interessen sedert den brieve verschenen, gequoteert mit Quam

[0148r] Een obligatie brieve in dato den 12 maj 1617 gepasseert bij Jarich Fridses ende Trijn Saskersdr ter somma van twee hondert caroliguldens capitael, gequoteert mit Fortia

Een reversael houdende op Henningh Lamp ende Ulck Robijnsdr ter somma van acht ende t negentich caroliguldens capitael reste van meerder somma, mit noch acht caroliguldens twaliff stuivers van interessen ende grontpacht mej 1617 daeraff verschenen, gequoteert mit Sunt

Een reversael brieve houdende op Harmen Gerrytzn Phelten burgemeester ende Brecht Aliffsdochter echtelieden ter somma van ellif hondert ende vijftich goltguldens te betalen mej annorum 1614, 1615, ende 1616 telkens een dardendeel salff deductie van d eerste termijn tot driehondert drie ende tachtich goltguldens negen stuivers daerinne betaelt mit noch d interessen vande twee laaste terminen die onbetaelt sijn, bedragende d selve interessen op mej 1617 al verschenen ter somma van tachtich goltguldens veertien stuivers, gequoteert mit Tua ende gedateert den 16 December 1613

Een reversael brieve in dato den 18 Januarij 1615, houdende op Claes Feddeszn ende Eedske Rinnertsdochter echtelieden ter somma van drie hondert negen ende dartich goltguldens te betaelen annorum 1615, 1616, ende 1617 telkens een darde part daer aff d interessen der terminen onbetaelt sijnde op mej 1617 belopen drie ende twintich golt guldens twee ende twintich stuivers gequoteert mit Jura

[0148v] Een obligatie brieve in dato den 19 septembris 1614 houdende tot laste van Taeco van Hiemstra ende Jelts Bonga echtelieden tot Kimsert ter somma van twee hondert caroliguldens capitael, daer aff een jaer interessen tot veertien caroliguldens Allerheijligen verleden verschreven, onbetaelt sijn, gequoteert mit Nemo

Een obligatie brieve gedateert den 13e february 1612 houdende tot laste van Pieter Tyallingszn ende Tryncke Reijnsdochter echtelieden tot Franeker ter somma van ses hondert caroliguldens capitael waer aff d interessen tot mej verleden toe betaelt sijn, gequoteert met Est

Een obligatie holden opt stadt Harlingen ter somma van een duysent vijff hondert caroliguldens capitael, gedateert den 17e aprilis 1611, waer aff de interessen tot mei 1617 verleden betaelt sijn, gequoteert mit Tam

Een obligatie houdende op Trijn Feijckesdochter mit acte van transport inholdende de somma van vijff hondert goltguldens sorte, gedateert den 4e maj 1609 waer aff den interessen tot mej verleden betaelt sijn, gequoteert mit Fortis

Noch een obligatie mit cessie houdende opte voorschreven Trijn Feyckes ter somma van gelijkje vijff hondert goltguldens capitael gedateert den 14 november 1609, waeraff d interessen tot mej 1617 verleden betaelt sijn, gequoteert mit Qui

[0149r] Noch een obligatie van de voornoemde Trijn Feijckesdochter ende tot haer laste houdende ter somma van ses hondert goltgulden gedateert den 19e Juny 1615 voorde Interessen vande welcke penningen het sterffhuijs geniet tot restitutie toe t vruchtgebruick van ontrent ses pondematen saadlant op Feijte Terx gelegen, gequoteert mit Franxit

Een obligatie brieve houdende op Aart Jansen ende Syts Pietersdochter echtelieden gedateert den 18 maj 1611 ter somma van een hondert ende twintich caroliguldens principael waer aff ontrent vier jaren interessen op mej 1617 verschenen onbetaelt sijn, gequoteert mit Vincula

Een band mit allerhande brieven so coopbrieven, als andersins waer aen weinich gelegen is.

Andere inschulden sterffhuijs competerende

Anne Tomas is schuldich van verscheijden Bentemer steen als cantelen ende anders de somma van ses ende vijftich caroliguldens twaliff stuivers 56-12-00

Jr. Haye Scheltema³⁰ is schuldich van ontfangene pilaren, drompels, raampten ende ander Bentemer steen d somma van ses ende t seventich caroliguldens sestien stuijvers 76-16-00

Tiaard Tiaardts debet van Bentemer steen de somma van twintich caroliguldens tien stuivers 20-10-00

[0149v] Anna Pelsers debet van twe stenen pilaers 13-00-00

Een timmerman van Worckum is schuldich van een blauwe steen 16-00-00

Haije Michiels is schuldich als reste van een koe als borge 9-16-00

Willem kistmaecker debet 10-00-00

Epe Dirckszn tot Hitsum is schuldich van een koe ses ende twintich goltguldens 37-08-00

T sterffhuijs compt van vercofte rogge op boelgoetsdach vercoft een hondert vier ende twintich goltguldens veertien stuivers een halff, facit aen caroliguldens 174-06-08

T sterffhuijs compt vande stadt Harlingen van verdienste vant kerckhoff vijftich caroliguldens 50-00-00

Claes Syouma debet van een stenen clapmuts 1-15-00

Tierck Taeckes debet van dongh [= mest] acht caroliguldens 8-00-00

---

³⁰ De pilaren, dremfels, ramen en andere Bentheimer steen waren mogelijk voor de stins Groot Hermana te Minnertsge, de woning van Haye Scheltema en Ymck van Dekema. Rond 1700 was Tjalling Homme van Camstra eigenaar van zowel Klein als Groot Hermana. Hij liet Groot Hermana afbreken, maar nog in 1762 werd er geadverteerd met: "Verkoop van 200 zware essen op de singel van Groot Hermana". Nu herinnert alleen een stukje gracht voor de boerderij aan de straatzijde nog aan de oude situatie. Van de state, die iets ten noordoosten van de kerk aan de tegenwoordige Hermanawei lag, is niets meer terug te vinden. (bron: stinsenfriesland.nl/GrootHermana.htm)

Haye Watzes Scheltema (1655-1620), te Leeuwarden 21 april 1606 getrouwd met Ymck Sickes van Dekema (1557-1623). Bij de ondertrouw kwam hij uit Groningen en Imck uit Sexbierum. Hij woonde later met Imck in Minnertsge. (bron: genealogieonline.nl/stamboom-griffioen-koster/). Haye van Scheltema overleed vóór 1623. Ymck van Dekema (overl 13 jan. 1623, begraven Minnertsge), dochter van Sicke van Dekema en Luts Sickesdr van Liauckema. Als weduwe van Schelte bij de erfgenamen van Hector van Dekema (HvF 16484 d.d.20-12-1604). Bij haar derde huwelijk in 1606 uit Sexbierum als weduwe van Sibren Osinga; in 1615 bij een proces genoemd met haar derde man (GJB 1998-48); Ymck was weduwe van Schelte Douma van Oenema, ook Latsma, overleden apr 1591, zoon van Ulcke Douwes Douma van Oenema en Jets Abbesdr van Latsma. Ymck was weduwe van Sybren van Osinga, overleden 26 feb 1604, begraven Sexbierum, zoon van Seerp van Osinga en Jel van Herema. (bron: <http://www.simonwierstra.nl/SCHELTEMA1.htm>)

In het dorp Minnertsge, eertijds één van de acht dorpen van de grietenij Barradeel in Westergo, stond de stins Hermana, in 1621 woonde op groot Hermana Impk van Dekema, weduwe van Hajo Scheltema. Zie: Geographisch Woordenboek, behelsende een uytvoerige beschrijving van de Friesche dorpen, buurten, edele en eygenerfde staten onder deselve resorterend, nevens derzelve successive bewoonders, midsgaders van beroemde mannen aldaar geboren, en wat dies meer mag zyn, Leeuwarden : Abraham Ferwerda, 1749. p. 77.

[0150r] Harmen backer is schuldich als reste van grassinge van sijn koeijen veertich caroliguldens 40-00-00

Hessel Liuwes debet als reste van een graffstien [bedrag niet ingevuld]

Stoffel metselaer is schuldich van huijshuijr vijf caroliguldens 5-00-00

Gerede penningen:

Aan gereet gelt is ten sterffhuijse bevonden een hondert t seventich caroliguldens, ergo 170-00-00

D ontruijminge ofte overdrachte van ontrent ellif pondematen lants d burgemeester Saaff Hendricx toebehorende mit de melioratien ende verbeteringe vandien is Feijcke ende Trijntie voorschreven toegetaxeert ter somma van twee hondert caroliguldens

Den 14e november 1617 na noen

Wtschulden tot laste vant sterffhuijs comende:

Jan Cortten compt reste van bieren ende masch de somma van 17-10-00

Ydgie Hanses compt van gehaelde waren als reste twee ende vijftich caroliguldens vijf stuijvers 52-05-00

Maije Jans Oliviers compt van gehaelde waren twaelff gulden negentien stuijvers 12-19-00

[0150v] Marten Pieters compt van gehaelde waren twintich caroliguldens 20-10-00

Seerp brouwer compt van gehaelde bieren vier ende veertich caroliguldens 44-00-00

Fecke Dircks compt van holt ses caroliguldens vier stuijvers 6-04-00

Pieter Pieters erffgenamen compt van hout ende pannen twintich caroliguldens ses stuijvers acht penningen 20-06-08

Melle Sytses schoenmaker compt een ende veertich caroliguldens 41-00-00

Fermer Fermers compt als reste van holt vijf ende t sestich caroliguldens seven stuijvers ses penningen 65-07-06

Doctor Albert Monckhuijs compt ses ende dartich caroliguldens 36-00-00

Enne Jurrianszn compt van gehaalde bieren acht ende dartich caroliguldens acht stuijvers s alff deductie van 29 caroliguldens 8 stuijvers ergo 9-00-00

Jantien Gerryt Lieuwes weduwe tot Franeker vijf caroliguldens

Beern Gerrys tot Swol eijst ende competeert negen ende dartich caroliguldens negentien stuijvers ergo 39-19-00

[0151r] t Weeshuijs binnen Harlingen compt volgens bespreck van wijlen Jacob Lous een hondert caroliguldens 100-00-00

De burgemeester Saaff Hendricx compt van lanthuijre als nu verschenen een hondert twee caroliguldens vier stuivers 102-04-00

T sterffhuijs is schuldich van leer penningen aan mr Meijnert organist ende anders 26-10-00

Tiaart Tiaardtszn Gruwel compt van steen twaliff caroliguldens 12-00-00

Vaste goederen

In den eerste seeckere grote huijsinge mit den schuijre, hovinge ende ledige plaatse daertoe behorende, staande binnen deser stede aande suytcant van de Suijder Nieuwe Haven neffens t Swart Verlaet, hebbende den Herenstraat ten oosten ende noorden, Gerryt Auckes ten westen naest gelegen, belast aan de stadt Harlingen mit sestien caroliguldens jaerlijcx grontpacht daeruijt wijlen Jacob Louszn versturven is

Item vijff camers om de voorschreven hovinge staande als twee aan de oost, ende drie aande zijdcant.

[0151v] Item compt t sterffhuijs drie caroliguldens duijge jaarlijcx grontpacht uijt ende van Hans Egges Cramer bij wijlen Jacob ende Tryncke aen hem vercoft staende aent voorschreven hoff

Noch gelijkelijck drie caroliguldens jaerlijcx grontpacht uyt t camer van Henninck Lamp, mede aent voorschreven hoff staande

Item compt t sterffhuijs van grontpacht uyt Pieter Pieters camer anderhalve goltgulden in Alemans steegh, jaerlijcx [bedrag niet ingevuld]

Item seeckere huijsinge mit alle annexen ende toebehoorten vandien staande binnen Harlingen voorschreven, aan de suijsijde van de Noorder Nieuwehaven hebbende Gerryt Jobszn ten oosten, Ede Jacobs steegh ten westen, den Herene straat ende haven ten noorden ten naasten

Een seste part van seeckere huijsinge staande binnen Harlingen voorschreven aande noordwester hoeck van de St Jacobsstraat hebbende deselve straat ten oosten, den Herestraat ende haven ten noorden, Gerryt Jobs ende Jets Stoffels, respective ten westen.

Aldus gedaen ende geinventariseert ende getaxeert op date ende ten huijsen voren gemelt. In kennisse van ons ondergeschreven commissaris ende clerck

(get.) H. Gerryts Phelten 1617

(get.) Hebbaeus 14-11-1617